

LASSE ESKONEN

NELJÄNSIEN POLITIIKAN TUTKIMUKSEN PÄIVIEN TILITYSTÄ

Neljännät Poliitiikan tutkimuksen päivät pidettiin 28.—29. 1. 1972 Tampereella. Aikaisemmista, valtio-opin neuvottelupäivien nimellä järjestetyistä, kahdet on pidetty Helsingissä ja yhdet Turussa. Tampereelle kokoontui toista sataa asianharrastajaa vaihtamaan ajatuksia politiikan tutkimuksen ajankohdaisista ongelmista. Osanottajien joukossa oli tällä kertaa professoreiden, muiden opettajien ja tutkijoiden lisäksi myös joukkotiedotuksen ja käytännön politiikan parissa työskenteleviä sekä runsas joukko opiskelijoita. Osanottajia oli kaikista Suomen yliopistokaupungeista. Varsinaisten politologien ohella osallistui päiville myös lähitieteiden edustajia kuten sosiologeja ja hallintotieteilijöitä.

Päivien ohjelman rakenne noudatteli pääpiirteissään Turun päivien ohjelmaa. Perjantapäivä aloitettiin professori Erkki Pystysen ja maisteri Jukka Savolaisen alustuksin aiheesta: »Poliittisen päätöksenteon ja sen vaikutuksen analyysi» (eli hallintotieteiden ja politiikan tutkimuksen synteessin mah-

dollisuuksia). Iltapäivällä osanottajat jakaantuivat kolmeen työryhmään. Ensimmäinen ryhmä käsitteli aihetta »Konfliktiteoria: ideologiaa vai tiedettä?» maisteri Vilho Harlen ja lisensiaatti Uolevi Arosalon alustusten pohjalta. Toisen ryhmän aiheena oli »Raha ja politiikka», aiheesta alustivat professori Olavi Borg ja päätoimittaja Pauli Burman. Tohtori Tatu Vanhanen ja lisensiaatti Esko Rieppola alustivat kolmannessa ryhmässä aiheesta »Presidentin vaalitapa ja asema». Lauantain ohjelmassa oli keskustelu aiheesta »Politiikan tutkimuksen prioriteetit», alustajina maisteri Unto Vesa, professori Pertti Pesonen ja maisteri Sakari Hänninen.

Hallintotieteiden ja politiikan tutkimuksen synteessin mahdollisuuksia

Erkki Pystynen esitti alustuksessaan poliittisen päätöksenteon karkean mallin, joka oli pääpiirteissään seuraava: Toiminnan (ja siis päätöksenteon) primäärinen normilähde on kansa, jonka edustusto muodostaa tiettyjen sääntöjen mukaan preferenssifunktiona. Tämä on sekundäärinen normilähde, jonka mukaan muodostetaan hallitus. Pitkänä aikavälinä näiden molempien mukaan muodostetaan administraatio. Näiden kaikkien tehtävänä on ohjata järjestelmässä (yhteiskunnassa) tiettyjä ilmiöitä, joihin vaikuttavat erilaiset häiriölähteet.

Esittämänsä malliin nojautuen Pystynen tarkasteli eri tieteiden painotuneita tutkimusalueita. Poliitiikan tutkimus on kiinnostunut kansan, edustuston ja hallituksen välisistä suhteista ja niiden yhteyteen kytkeytyvistä lähi-ilmiöistä. Poliitiikan tutkimuksen piirissä on varsin vähän kiinnitetty huomiota administraatioon ja sen ongelmiin kentän ohjaus- ja sääntelyongelmien ratkaisemisessa. Hallintotieteellinen tutkimus taas on keskittynyt administraatioon organisaatioteoreettisesti, päätöksentekojärjestelmänä, ohjaussysteeminä, informaatiojärjestelmänä jne.

Valtiotieteellinen tutkimus, jonka piiriin molemmat edellisetkin on luettava, on ulottanut mielenkiintonsa koko päätöksentekojärjestelmän alueelle. Kunnallispolitiikan Pystynen katsoi myös peittävän koko päätöksenteon alueen (itsehallintoon perustuvan järjestelmälohkon osalta).

Päätöksenteon ja sen vaikutusten analyysin ja tutkimuksen synteessimahdollisuudet näyttävät Pystynen mukaan tällä haavaa heikoilta, mutta synteessin aikaansaamisen välttämättömyys käy yhä ilmeisemmäksi. Erikoistuminen vaatii rajoittumaan tutkimuksessa varsin kapeille ongelma- ja ilmiöalueille. Synteessi edellyttää yhdeksi erikoistumisalaksi erityisalojen tulosten yhdistämisen specialiteetin.

Jukka Savolainen tarkasteli synteessin mahdollisuuksia lähinnä julkisen hallinnon tutkimuksen kannalta. Hän katsoi hallinnon tutkimuksen olevan Suomessa vasta alkuvaiheissaan ja tästä johtuen välttäneen todellisten valtaongelmien tutkimista. Hallinnon tutkimus on ollut kuvailevalla tasolla tapah-

tuva selvitys- ja kartoitustyötä sekä tiettyjen hallintotekniikkojen kehittämisyhteyksiä.

Politiikan tutkimuksen Savolainen katsoi liiaksi keskittyneen toisaalta mikrotasolle, tutkimaan yksityisen kansalaisen äänestys- ym. poliittista käytäytymistä ja toisaalla tutkimaan muita kuin virallisia poliittisia instituutioita eduskuntaa lukuunottamatta. Näin ollen ei olekaan ihme, että valtiosääntöjuristit ja oikeus- sekä organisaatiososiologit ovat todellisen ja relevantin tiedon etsimisessä selvästi syrjäyttäneet pieniin näpertelytehtäviin kouliintuneet politiikan ja hallinnon tutkijat.

Savolainen piti synteessin kannalta ensiarvoisen tärkeänä yhteistyötä kaikkien edellämainittujen tieteenalojen tutkijoiden välillä. Jotta tutkimuksen kohteeksi saataisiin todella relevantit ongelmat, olisi yhteiskuntatieteissäkin otettava käyttöön ryhmätyö.

Alustajista politiikan tutkimuksen edustajaksi kaavailtu Ilkka Heiskanen oli valitettavasti saanut esteen, joten politologien näkökannat tulivat esiin vain keskustelussa. Mauri Elovainio arvosteli politologian piirissä esiintynyttä »huippusosiologismia», ja piti sitä syynä politologian (-ien) vähentyneeseen merkitykseen. Hän arvosteli politologeja myös käytännöstä vieraantumisesta ja liiasta abstraktisuudesta. Pertti Timonen katsoi, että politologit ovat riittämättömästi kiinnittäneet huomiota poliittisten päätösten vaikutusten analysoimiseen. Keskustelussa oltiin yhtä mieltä synteessin tarpeellisuudesta mutta epäiltiin sen mahdollisuuksia.

Raha ja politiikka

Sosiaalitieteiden tutkimuksen eräs kriteeri on tutkia yhteiskunnallisesti keskeisiä, merkittäviä ongelmia. Politologian ei tulisi tehdä poikkeusta tästä säännöstä. Näin on kuitenkin tapahtunut, kun on laiminlyöty tutkimuskohteenä rahankäyttö politiikassa, totesi Olavi Borg alustuksessaan.

Borg keskittyi tarkastelussaan puolueiden ja ehdokkaiden varainkäyttöön vaaleissa. Borgin esittämä aineisto perustui pääasiassa lehdistössä tapahtuneen mainonnan analyysiin. Vaalimainontaan käytetty rahamäärä on jatkuvasti kasvanut kaikissa puolueissa. Kuitenkin se on varsin epätasaisesti jakautunut niin, että porvarillisilla puolueilla on varsin selvä etumatka vasemmistoon nähden ja eritoten kokoomus erottuu selvästi muista. Ehdokkaan läpimenoon tarvitaan tietty määrä mainontaa, vaikkakaan pelkällä rahalla ei voida sanoa mentävän eduskuntaan.

Pauli Burman käsitteli aihetta lähinnä puolueiden rahalähteiden kannalta ja valotti niitä tekijöitä, jotka johtivat puoluetuen ottamiseen valtion budjettiin.

Keskustelussa käsiteltiin mm. kunnallista puoluetukea ja sen mahdollisia vaikutuksia sekä esitettiin erilaisia rajoittamistapoja vaalimainonnalle.

Presidentin vaalitapa ja asema

Tatu Vanhanen katsoi alustuksessaan, ettei presidentin asemaa koskevia hallitusmuodon säännöksiä ole tarpeen olennaisesti muuttaa. Valtiosääntömme on tältä osin niin joustava, että presidentin valta vähenee itsestään niin pian kuin eduskuntapuolueet pystyvät aikaansaamaan vahvan hallituksen ja sen johtoon vahvan pääministerin. Presidentin vaalitavan suhteen Vanhanen asettui kannattamaan suoraa kansanvaalia ja uskoi käytännön joka tapauksessa kulkevan kohti sitä.

Esko Riepula lähti tarkastelussaan selvästi toisista lähtökohdista. Valtiosääntöisiä järjestelyjä on tarkasteltava yhteiskunnan perusrakenteisiin liittyvinä kysymyksinä. Näiden järjestelyjen merkitystä ja arvoa on siten ryhdyttävä punnitsemaan — ei valtiosäännöstä, vaan sen pohjana olevista yhteiskunnan perusrakenteista käsin. Presidentti-instituuttiin sovellettuna tämä merkitsee sen näkemistä oikeudellisen ja/tai poliittisen järjestelmän osaa laajempaa sosiaalisen kokonaisjärjestelmän osana, sen heijastumana ja siihen vaikuttavana tekijänä.

Alustaja katsoi, että presidentti-instituutio nykymuodossaan on porvarillisen valtajärjestelmän ilmentymä ja toimii sen lujittamiseksi riippumatta presidentin henkilöstä. Kysymyksen presidentin vaalitavan muuttamisesta Riepula kytki tiukasti presidentin valtaoikeuksista käytävään keskusteluun. Hän katsoi, että suoralla kansanvaalilla tapahtuva presidentin valitseminen nykyisillä valtasuhteilla entisestään korostaisi presidentin meillä poikkeuksellisen vahvaa asemaa, eikä siten lisäisi kansanvaltaa vaan kaventaisi sitä. Riepula katsoi, että presidentin valtaoikeuksia voitaisiin kaventaa ja vaali sen jälkeen siirtää eduskunnan suoritettavaksi.

Keskustelua käytiin näiden toisilleen varsin vastakkaisten alustusten pohjalta vilkkaasti, mutta vastakohtaisuudet näyttivät olevan paljolti poliittisia, eikä erityistä viisasten kiveä löytynyt.

Konfliktiteoria: ideologiaa vai tiedettä?

Vilho Harle esitti alustuksessaan, että konfliktiteoriaan pääsee ideologista ainesta jo teorian käsitteenmuodostuksen yhteydessä. Konflikti ymmärretään eri tavoin eri ideologioiden piirissä. Kapitalistisen ideologian mukaista on ymmärtää konfliktit etu- tai arvokonflikteiksi ja marxilaisen ideologian mukaista on taas puhua rakenteellisista konflikteista. Etu- ja arvokonfliktin käsitteet tukevat vallitsevaa kapitalistista yhteiskuntaa, koska niiden ratkaiseminen ei vaadi yhteiskunnan rakenteellisia muutoksia, jotka ovat ainoa keino ratkaista yhteiskunnassa vallitseva rakenteellinen konflikti. Muita teorian keskeisiä käsitteellisiä sidonnaisuuksia edustavat kilpailun ja väkival-

lan käsitteiden suhde konfliktiin. Kapitalistisen ideologian mukaista on tehdä keinotekoinen ero konfliktin ja kilpailun välille ja pitää kilpailua hyväksyttävänä, mutta konfliktia tuomittavana. Väkivallan ja konfliktin käsitteiden sekoittaminen toisiinsa on taas merkinnyt sitä, että rakenteellista konfliktia ei ole pidetty todellisena, koska se ei edusta väkivaltaista (normaalissa merkityksessä) käyttäytymistä. Nämä kaikki rajoitukset Harlen mukaan edustavat konfliktiteorian kehitystä haittaavia tekijöitä, joista konfliktiteorian ja tutkijoiden olisi syytä päästä eroon.

Uolevi Arosalo asettui samoin kannalle, jonka mukaan konfliktiteoria edustaa ideologiaa vaikuttaessaan siihen, että konfliktiteorian esittämien ratkaisujen avulla voimakkaat tulevat entistä voimakkaammiksi ja heikot entistä heikommiksi. Konfliktiteorian näennäinen puolueettomuus ja tasapuolisuus asettuu esitettävissä ratkaisuehdotuksissa aina vahvemman taakse, koska ratkaisumekanismit suosivat konfliktitilanteen vahvempaa osapuolta. Näiden alustusten pohjalta syntyneessä hajanaisessa keskustelussa ei päästy asiassa eteenpäin, vaan kiistassa pysähdyttiin sinänsä vähemmän tärkeisiin semanttisiin ongelmiin. Yksimielisyyttä ei saavutettu enempää alustajien ja keskustelijoiden välillä kuin keskustelijoiden keskenkään, jotka parhaansa mukaan yrittivät voittaa toisensa epäoleellisuuksien esittämisessä ja pääasian unohtamisessa.

Politiikan tutkimuksen prioriteetit

Lauantain päätöskeskustelussa puitiin politiikan tutkimuksen prioriteetteja. Unto Vesan mukaan suomalaisessa politiologiassa on havaittavissa kolme silmiinpistävää piirrettä: klassisen politiikan teorian vähäinen osuus, keskittyminen Suomen tutkimiseen ja keskittyminen virallisiin instituutioihin ja niihin läheisesti liittyvään poliittiseen käyttäytymiseen. Vähälle tutkimiselle on jätetty esim: päätöksentekoprosessi, vertaileva politiikan tutkimus, kehitysteoria, lehdistö »valtiomahtina», talouselämän ja politiikan suhteet, muiden maiden politiikka, kansainvälinen politiikka suurelta osin. Vesa arvosteli esityksessään myös yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen runko-ohjelman politiologian osuutta ja niitä kriteereitä, joilla keskeiset tutkimusalueet on valittu. Vesa tarjosi yleisesti hyväksytyksi tiedepolitiikan lähtökohdaksi demokratiaa ts. tiedepolitiikan ohjenuoraksi: tieteen on palveltava kansaa.

Sakari Hänninen lähestyi politiologian prioriteetteja täysin toiselta suunnalta, tieteen filosofian kannalta. Esitys oli varsin mielenkiintoinen jatko sille tarkastelulle, jota Erkki Berndtson ja Ilkka Heiskanen toivat esiin Turun valtio-opin neuvottelupäivillä. Hänninen esitti alustuksessaan kehittämänsä poliittologisen tutkimuksen ideaalin, kehittelmästä luettaneen myöhemmin tarkempaa tämän lehden palstoilla.

Pertti Pesonen keskittyi alustuksessaan kritisoimaan Unto Vesan alustusta sekä esittämään eräitä uusia virtauksia Yhdysvalloissa suoritettavasta tutkimuksesta.

Keskustelu prioriteeteista jäi valitettavan lyhyeksi ja hajanaiseksi. On kuitenkin ilmeistä, että yhteistä kieltä ja arvomaailmaa onkin tässä kysymyksessä vaikeaa löytää, joten keskustelun harhailu on ymmärrettävää.

Tekniikasta

Päivien järjestely noudatti paljolti samoja uria kuin aiemmin Turussa. Alustuksia pyrittiin saamaan 2—3 aiheesta. Alustajien valinnassa pyrittiin erilaisten näkemysten esilletuloon, ja tässä onnistuttiin joskus liiankin hyvin: toinen saattoi puhua aidasta ja toinen aidan seipäistä. Kaksi alustusta tuntui olevan riittävästi aihetta kohden, muuten keskustelu-aika jäi liian lyhyeksi. Aiheitten kiinnostavuus lienee ollut hyvä päätellen osanottajamäärästä.

Päivien funktioista lienevät yhdessäolo ja pr-tavoitteet täyttyneet parhaiten. Asiallinen anti sen sijaan oli odotettua kalpeampi. Alustusten ennalta monistaminen oli parannus entisiin järjestelyihin nähden.

Päivät on pidetty, uudet edessä. Politologian prioriteetit on keskusteltu tyhjiin, mutta miten olisi aihe: »Kuka tarvitsee ja millaista politologiaa», alustajina asiakkaat.